

ТИПИ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНИХ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Надточій Юлія Миколаївна,

ст. викл.

Національний технічний університет України "КПІ"

Дана стаття присвячена дослідженню англо-американських запозичень-термінів сучасної німецької мови, а також дослідженню особливостей їх функціонування в мові та проблем, які вони створюють при перекладі.

Ключові слова: політичний дискурс, політичний текст, прагматичний потенціал тексту, лексика, динамізм, інтернаціоналізація, англо-американізми, запозичення, кальки, напівкальки, запозичення-екзотизми, мовні контакти.

Актуальність даної тематики полягає в тому, що англо-американський вплив на сучасну німецьку мову і зростаюча кількість запозичень на даний момент є однією з найважливіших і недостатньо вивчених лінгвістичних проблем. Також актуальність даної розвідки визначається, з одного боку, швидкими змінами політичної лексики німецької мови завдяки впливу англо-американізмів, а з іншого – проблемами перекладу фахової англо-американської запозиченої лексики в політичних текстах німецької мови.

Метою дослідження є встановлення наслідків взаємодії англо-американізмів та термінів фахової політичної лексики в сучасній німецькій мові та закономірностей перекладу запозиченої англо-американської термінології.

Таким чином, окреслена мета дослідження передбачає вирішення **конкретних завдань:**

- 1) уточнити зміст поняття "політичний текст", а також визначити поняття, необхідні при характеристиці його використання у соціальній комунікації;
- 2) визначити особливості впливу англійської мови на фахову політичну лексику німецької мови;
- 3) показати функціонування англо-американізмів у лексико-семантичній системі німецької мови та визначити їх роль у предметній галузі "політика";
- 4) виокремити та охарактеризувати типи англо-американізмів, які функціонують у політичній лексиці;
- 5) виявити та проаналізувати різноманітні шляхи перекладу англо-американських термінів.

Об'єктом дослідження є галузева політична лексика сучасної німецької мови, яка, зазнавши значного впливу з боку англійської мови, становить великий інтерес для перекладознавства.

Предметом дослідження є виокремлення та аналіз багатогранних особливостей перекладу англо-американських запозичених термінів, а також визначення особливостей їх функціонування в мові.

Матеріалом дослідження є політична лексика, яка була зафіксована в ЗМІ, а саме: промови, виступи та різнотипні звернення до населення відомих політиків Німеччини.

Методи дослідження визначені цілями та завданнями: для збору фактів був використаний метод суцільної вибірки з німецьких засобів інформації; описовий та зіставний методи – для відображення опрацьованого матеріалу.

Процес запозичення є наразі найпродуктивнішим способом побудови нових термінів, адже науково-технічна термінологія має особливо високу здатність сприймати іншомовні елементи. Прямі запозичення, як відомо, формують спільний лексичний фонд у різних мовах, що сприяє взаєморозумінню фахівців – носіїв різних мов. Цьому сприяє також і той чинник, що зростання та вдосконалення науково-технічної термінології супроводжується процесом запозичення відповідного наукового поняття [Халанская].

Отже, під прямими лексичними запозиченнями розуміємо безпосередній перехід фоно-морфологічних варіантів лексичних одиниць із мови продуцента до мови реципієнта, як це прийнято й у мовознавчій літературі [Дяков, Куделько 2000, 99].

При порівнянні спеціальної політичної лексики сучасної німецької та англійської мов, було виявлено, що німецькою мовою запозичуються не тільки фоно-морфологічні варіанти лексичних одиниць, але й одночасно з ними поняття. Тому, залежно від наявності або відсутності у концептуальній моделі світу німецької лінгвокультурної спільноти понять, які відображають прямі лексичні запозичення, було зафіксовано два типи цих запозичень.

До першого типу відносяться лексичні одиниці, які з'явилися у політичній лексиці німецької мови в результаті процесу запозичення як внутрішньої, так і зовнішньої форми. Ці запозичення несуть нові знання, розширюючи концептуальну модель світу.

Другий тип складають лексичні одиниці, що запозичуються при наявності у німецькій мові понять, формальним зовнішнім вираженням яких вони є. Такі запозичення ще називають запозичення-проникнення.

Повні запозичення

Повні запозичення [Дяков, Куделько 2000, 109] є фоно-морфологічними варіантами лексем англійської мови, які відображають поняття, що повністю або частково були відсутні у концептуальній картині світу німецькомовного соціуму. Таким чином, можна говорити про одночасне запозичення цілого "комплексу" як матеріальної оболонки лексичної одиниці, так і абстрагованого змісту. Д. С. Лотте характеризує їх як запозичення "у чистому вигляді". В англійській літературі вони позначаються як "borrowing", у німецькомовній – "Sach- und Wortentlehnungen".

Такі комплексні запозичення переймаються мовою-реципієнтом, щоб усунути понятійну лакуарність. Англо-американізм, поповнюючи німецьку політичну лексику ззовні, стають невід'ємною частиною галузевої лексики з політики як цілісної лексико-семантичної підсистеми. Це пояснюється насамперед тим, що найвищий ступінь розвитку державного інституту, економіки, науки й техніки відзначається, як зазначалося вище, саме у США. Саме у цій країні виникають нові поняття і номінації цих понять, які запозичуються потім іншими мовами.

Англо-американізми входять до різних спеціальних сфер, але центральне місце в системі політичної лексики посідають мовні одиниці, які виражають основні поняття теорії політики та основні поняття політекономії, що зумовлено фундаментальністю політичних понять у системі економічних знань, які використовуються для характеристики загальних закономірностей, які діють в усіх галузях суспільства [Заботкина 1999, 72–77].

Так, серед проаналізованого матеріалу були знайдені наступні повні англо-американські запозичення:

- der Crash – криза, крах;
- der Tip – вказівка, порада;
- der Flop – 1) флоп, економічний крах; 2) провал,
- das Recycling – замкнений цикл з повторним використанням відходів;
- der Sponsor – спонсор, меценат;
- der Finanzcrash – фінансовий крах;
- das Floating – вільно "плаваючий" курс;
- das Deficit-spending – дефіцитне фінансування;
- die Standby-Kredite – кредити, які надаються Міжнародним валютним фондом своїм членам для подолання фінансових труднощів;
- der Boom – бум, економічний підйом;
- der brand 1) фабрична марка; 2) марка, сорт, якість;
- der Bonus – 1) премія; 2) прибуток, доля прибутку; 3) бонус, знижка, безкоштовна надбавка до великої покупки; 4) експортна премія;
- das Dumping – демпінг, продаж експортних товарів на ринку за штучно заниженими цінами;
- das No-name – Produkt – продукт без торгової марки;
- das Know-how – ноу-хау;
- das Holding – холдингова компанія, холдінг;
- das Investment – інвестування;
- der Konzern – концерн;
- das Leasing – лізинг;
- limited partnership – товариство з обмеженою відповідальністю;
- das Management – управління, керівництво;
- der Promoter – 1) засновник, 2) організатор
- Start-up – щойно засноване підприємство;
- das Symposium – симпозіум
- der Charter – чартер (договір між власником транспортного засобу з наймачем на аренду всього транспортного засобу або його частин на певний строк);
- der Internet-Nutzer – інтернет-користувач;
- der Internet-Service – інтернет-сервіс;

Факти мови засвідчують, що зазначені лексичні одиниці можуть мігрувати з однієї лексико-семантичної групи в іншу в межах загальної політичної термінології. Крім того, вони можуть перетинатися з термінами інших комунікативних сфер. Ві-

дкритість лексичних підсистем зумовлюється дією позамовних чинників, зокрема, дією перетину окремих галузей знань у сфері політичної лексики і перетину сфер людської діяльності.

Повні лексичні запозичення органічно увійшли в досліджуваний вокабуляр, а також вербалізують мовну картину світу сучасного німецького суспільства. Вони вступають у структурні зв'язки з лексичними одиницями німецької мови, закриваючи прогалини в її поняттєвому просторі.

Перехід запозичень цього типу до німецької політичної лексики ґрунтується на спроможності мови як головного засобу спілкування знаходити все нові форми для вираження поняттєвих категорій. Одночасно тут діє і закон економії мовних засобів, про який йшлося вище.

Загальновідомо, що європейські мовці віддають перевагу найбільш коротким формам вираження певного змісту. Вживання запозичень цього типу в економічній лексиці виправдано і з погляду розширення словникового складу німецької мови. У німецькій мові не існує відповідних їм компактних лексичних одиниць. Поняття, які вони відображають, вербалізовані німецьким соціумом лише описово. Такі запозичення потрібні для усунення недостатності (своєрідних прогалин у структурі мовних засобів відображення дійсності). Завдяки тому, що вони більш економні за своєю формою, ніж німецькі описи, англо-американізми передають наявні поняття більш точно, ясно, виразно.

Порівняти запозичення-термін *Recycling* і німецький йому відповідник – вираз *Wiederverwendung benutzter Rohstoffe*, або термін, утворений за допомогою німецької і запозиченої лексем *Preisstopp* і відповідний йому вираз *Preisbegrenzung durch die Behörde*. Ці факти мови засвідчують, наскільки більш доречними є вживання запозиченого терміну у порівнянні з поясненням німецькою мовою.

Отже, запозичення в політичну підсистему німецької мови цих англо-американізмів зумовлено такими лінгвістичними чинниками як прагнення кожної мови до розширення можливостей відображення дійсності, до розширення можливостей висловлювання та одночасно тенденцією до економії мовних засобів. Вони сприяють також уніфікації та водночас збагаченню економічної лексики німецької мови.

Часткові запозичення

Другим типом лексичних запозичень серед англо-американізмів, які входять до спеціальної німецької лексики з економіки, є ті запозичення, що перейшли у німецьку мову при наявності в ній "свого" поняття. Це запозичення, яке є мовною презентацією вже існуючих у німецькому суспільстві мисленнєвих одиниць. Тут мова йде не про усунення поняттєвої або інформаційної лакуарності. Такі запозичення є засобом нової категоризації в картині світу сучасної людини та суспільства. При їх вживанні не відбувається поняттєвого розширення концептуальної картини світу, іншими стають лише засоби відображення у мові тих фрагментів концептуальної моделі, які вони номінують.

Процес їх проникнення у німецьку мову пов'язаний з наявністю білатеральності мовного знака. Як відомо, відношення між позначаючим та позначуваним передба-

чають необмежені можливості варіювання двох сторін мовного знака. Деяка автономність цих сторін дозволяє позначуваному бути вираженим іншим позначаючим, ніж його власне, первинне.

Сучасні дослідники називають цей тип прямих позначень частковим, основним способом якого є калькування – переклад елементів слова з мови-продуцента в мову-реципієнта [Дяков, Куделько 2000, 110]. Цей вид запозичення зручний, на противагу безпосередньому лексичному запозиченню, адже кальки більше і швидше поширюються в мові, ніж лексичні запозичення. Це пояснюється тим, що кальки створені з матеріалу даної мови і тим самим міцніше пов'язані з її лексичною системою. Крім того, процес калькування залежить від спільних рис у структурах взаємодіючих мов, він полегшується, якщо ці структури типологічно близькі.

У корпусі досліджуваних англо-американізмів були виявлені лексико-словотвірні кальки та напівкальки.

Лексичні або лексико-словотвірні кальки

До цієї групи відносяться запозичення-терміни, які мають послідовний дослівний переклад у німецькій мові всіх елементів з мови-продуцента, зокрема з англійської. Д. С. Лотте пропонував називати цей вид запозичень "буквальним" [Лотте 1992, 73]. У англійській літературі такі кальки називають *loan translation*, у німецькомовній – *Lehnübersetzungen*. Російські мовознавці називають цей вид кальок словотвірними, А. С. Дяков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько – повними [Дяков, Куделько 2000, 110].

В матеріалах аналізу були знайдені наступні англо-американізми:

- *der Analyst = der Analytiker* – аналітик;
- *Cash = das Bargeld* – готівка;
- *der Change = der Tausch die Einwechselung* – 1) обмін; 2) валютний курс;
- *das Claim = der Patentanspruch, die Reklamation* – 1) претензія; вимога 2) доля (в розробці, проекті)
- *der Export = die Ausfuhr* – експорт;
- *der Import = die Einfuhr* – імпорт;
- *damage = der Schaden* – шкода, збитки, пошкодження;
- *das Budget = der Haushalt* – 1) бюджет, кошторис; 2) бюджетні кошти;
- *das Business = das Geschäft* 1) бізнес, діло, комерція; 2) діловий світ;
- *der Job = die Gelegenheitsarbeit* – 1) вигідна справа, вигідна угода; 2) робота, робоче місце;
- *der Outsider = der Außenseiter* – аутсайдер, підприємство, яке не входить в монополістичне об'єднання.

Напівкальки

До напівкальок ми відносимо витворені у момент перекладу слова або словосполучення шляхом елімінації або додавання якого-небудь елемента. Такі запозичення Д. С. Лотте назвав "трансформними" [Лотте 1992, 12]. У. Вайнрайх класифікує їх як *loan-renditions* [Вайнрайх 1999, 168], у німецькомовній літературі – *Lehnübertragungen*. Т. Шіппан називає також напівкальками *Lehnübertragungen*

[Шиппан 1998, 281], під якими вона розуміє витворення слова за іншомовним зразком, яке твориться за допомогою автохтонного лексичного матеріалу.

Цей спосіб як форма перенесення іншомовного лексичного запозичення особливо інтенсивно застосовувалася раніше з метою творення абстрактних найменувань, суспільно-політичної лексики та галузевих термінів.

До напівкальок належать наступні лексичні одиниці:

- Shopping-center = das Einkaufszentrum – торгівельний центр;
- terms of payment = die Zahlungsbedingungen – умови виплати;
- der Full-time – job = die Ganztagsarbeit – робота на повний робочий день;
- small-business = das Kleinbusiness – малий бізнес та інші.

Показово, що поява часткових запозичень (кальок) у німецькій мові з погляду заповнення прогалин не вмотивована. Маються на увазі прогалини у структурі мовних засобів відображення дійсності. В цьому випадку таких прогалин просто не існує. Вважається, що такі запозичення входять у німецьку мову як синоніми до вже існуючих у німецькій економічній лексиці одиниць. М. Д. Степанова та І. І. Чернишова розглядають їх як дублети до вже існуючих у мові лексем [Степанова 1994, 50]. Більшість запозичених термінів та їх німецьких відповідників вживаються поряд, але використовуються для диференціації різних значень або для досягнення прагматичних цілей, адже вони не є повними еквівалентами відповідних лексичних одиниць і не дублюють німецькомовні засоби номінації повністю, тому що зазнають трансформацій у мові-реципієнті. Засіб розвитку термінології за рахунок ресурсів рідної мови шляхом створення термінів-словосполучень призводить до збільшення довжини терміна і до можливого перетворення його в описовий зворот. Цього недоліку позбавлені матеріальні запозичення, у Д.С. Лотте "оригінальні" запозичення [Лотте 1992, 81], і тому це є однією з причин переважного їх використання.

Запозичення – екзотизми

Окрему групу запозичень складають назви-екзотизми. Це ті лексичні запозичення, які відбивають поняття або реалії життя, культури іншого народу, що є нехарактерними для народу-носія національної мови. Ці запозичення переймаються німецьким соціумом для усунення у мові інформаційної лакуарності по відношенню до позамовної дійсності англословних країн. Аналіз досліджуваного матеріалу дозволяє стверджувати, що серед англо-американських запозичень у німецькій політичній термінології є невелика група назв-екзотизмів, як наприклад:

- Join-stock company = die Kapitalgesellschaft (GB) – акціонерне товариство;
- der Tramp – робітник, подорожуючий по країні в пошуках роботи (США)
- der Broker – брокер, маклер;
- der Clerk – клерк (в установах США та Англії);
- Deutsches Telekom – Дойче телеком (телефонна компанія) [Капуш 2000, 87–94].

Як правило, ці назви-екзотизми залишаються на периферійних ділянках лексики і не входять до ядра словникового складу, але відіграють важливу роль у розширенні концептуальної картини світу мови-продуцента, виступаючи носіями додаткової інформації про цю країну.

Данная статья посвящена исследованию англо-американских заимствованных терминов в современном немецком языке, а также исследованию особенностей их функционирования в языке и проблем, которые возникают при их переводе.

Ключевые слова: политический дискурс, политический текст, прагматический потенциал текста, лексика, динамизм, интернационализация, англо-американизмы, заимствования, кальки, полукальки, заимствования-экзотизмы, языковые контакты.

This article observes the Anglo-american loan term words in modern German language, their functioning and problems of their translation are being investigated.

Key-words: political debate, political text, pragmatic potential of the text, vocabulary, dynamism, internationalization, Anglo-american loan words, loan words, translation of loan words, semi-translated loan words, linguistic contacts.

Література:

1. Дяков А. С. Основы терминотворения: семантические та соціолінгвістичні аспекти / Олександр Володимирович Дяков, Тарас Романович Кияк, Зоя Борисівна Куделько. – К. : Вид. дім "KM Academia", 2000. – 218 с.
2. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка / Вера Ивановна Заботкина. – М. : Высшая школа, 1999. – 126 с.
3. Вайнрайх У. Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования / Уриель Вайнрайх. – К. : Вища школа, 1999. – 264 с.
4. Лотте Д. С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов / Дмитрий Семенович Лотте. – М. : Наука, 1992. – 149 с.
5. Халанская А. Динамические процессы в лексике в конце XX века (на материале русского и английского языков) [Электронный ресурс] / А. Халанская. – Режим доступа : <http://depfolang.kubsu.ru/khalanskaja.html>.
6. Степанова М. Д. Словообразование современного немецкого языка / Маргарита Дмитриевна Степанова. – М. : Изд-во литературы на иностранном языке, 1993. – 276 с.
7. Шиппан Т. Введение в историю языка / Теа Шиппан. – Л., 1998. – 192 с.